Επίσημη Εφημερίδα
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

EL
Σειρά C

C/2025/284

24.1.2025

Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής των Περιφερειών – Πλήρης αξιοποίηση του δυναμικού της πολιτικής συνοχής για την αντιμετώπιση της δημογραφικής αλλαγής

(C/2025/284)

Εισηγήτρια: Raquel GARCÍA GONZÁLEZ (ES/PES), γενική διευθύντρια Ευρωπαϊκών Υποθέσεων στην Κυβέρνηση του Πριγκιπάτου των Αστουριών

ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΩΝ (ΕτΠ),

1. Εκφράζει την ικανοποίησή της για την προτεραιότητα που έδωσε η ουγγρική Προεδρία του Συμβουλίου της ΕΕ στη δημογραφική αλλαγή και στην ειδική συμβολή της πολιτικής συνοχής στα ζητήματα που αυτή εγείρει. Υποστηρίζει επίσης τον στόχο της καλύτερης ενσωμάτωσης της πολιτικής συνοχής και του θεματολογίου της δημογραφικής αλλαγής στην επόμενη θητεία των ευρωπαϊκών θεσμικών οργάνων.

2. Εκφράζει την ικανοποίησή της για την αναγνώριση της δημογραφικής μετάβασης στην 9η έκθεση για το μέλλον της πολιτικής συνοχής και θεωρεί αναγκαία την ενσωμάτωσή της με πρακτικό και αποτελεσματικό τρόπο στους κύριους στόχους του επόμενου πολυετούς δημοσιονομικού πλαισίου (ΠΔΠ). Η δημογραφική κρίση αποτελεί κρίση σε εθνικό και τοπικό επίπεδο, συνεπώς, η δημογραφική, η πράσινη και η ψηφιακή μετάβαση πρέπει οπωσδήποτε να συμβαδίζουν.

3. Σημειώνει τη συμπερίληψη της δημογραφικής αλλαγής ως στόχου σε 26 συμφωνίες εταιρικής σχέσης για το τρέχον ΠΔΠ, αλλά παρατηρεί ότι ο βαθμός συμπερίληψής της σε επίπεδο προγραμμάτων είναι χαμηλότερος. Ζητεί να αξιοποιηθεί η ευκαιρία που παρέχεται από την επικείμενη ενδιάμεση επανεξέταση για την προσαρμογή αυτής της κατάστασης.

4. Υπενθυμίζει ότι το δημογραφικό ζήτημα επηρεάζει άνισα τις διάφορες περιοχές και υπογραμμίζει ότι η αντιμετώπισή τους πρέπει να αποτελεί στόχο της ενωσιακής πολιτικής. Η δυναμική του συχνά εκδηλώνεται σε περιφερειακό επίπεδο και προκαλεί σοβαρές εσωτερικές ανισορροπίες που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κατά την κατανομή των κονδυλίων της πολιτικής συνοχής, ώστε να μη σημειωθεί περαιτέρω επιδείνωσή τους. Επισημαίνει ότι η εξεύρεση λύσεων στο δημογραφικό ζήτημα παραμένει ζωτικής σημασίας για τη διατήρηση της ανταγωνιστικότητας της ΕΕ και ζητεί να χρησιμοποιηθεί στρατηγικά η πολιτική συνοχής.

5. Επισημαίνει ότι το δημογραφικό ζήτημα είναι ένα πολύπλευρο φαινόμενο με αλληλένδετα και πολυπαραγοντικά αίτια, όπως —μεταξύ άλλων και πέραν των αμιγώς δημογραφικών— η ανεργία, η πρόσβαση σε στέγαση, η έλλειψη υπηρεσιών, η έλλειψη ψηφιακής συνδεσιμότητας, η γεωγραφική απομόνωση, οι δυσκολίες κοινωνικοποίησης και αναψυχής, οι γραφειοκρατικές διατυπώσεις, η λήψη κάθετων μέτρων χωρίς συστημικό όραμα της περιοχής ή η απαισιόδοξη θεώρηση του τόπου διαβίωσης.

6. Τονίζει ότι οι δύο κύριες παραλλαγές του δημογραφικού ζητήματος, η γήρανση και η μείωση του πληθυσμού, αλληλοτροφοδοτούνται και σχεδιάζουν έναν χάρτη συρρικνούμενων περιφερειών που χαρακτηρίζονται από χαμηλά ποσοστά γεννήσεων, υψηλότερο προσδόκιμο ζωής, αρνητική καθαρή μετανάστευση και πίεση στα οικονομικά των τοπικών ή των περιφερειακών διοικήσεων. Μια αρνητική τάση η οποία, σύμφωνα με τις προβλέψεις για το 2060, θα επεκταθεί και θα επιταχυνθεί κατά τις επόμενες δεκαετίες και έρχεται σε αντίθεση με το φαινόμενο του υπερπληθυσμού σε ορισμένες περιοχές το οποίο ασκεί πιέσεις στην παροχή δημόσιων υπηρεσιών, γεγονός που απαιτεί κατάλληλη τοπική επανεξισορρόπηση.

Αντίκτυπος της δημογραφικής αλλαγής στις διάφορες δημόσιες πολιτικές

7. Εφιστά την προσοχή στο γεγονός ότι οι δημόσιες πολιτικές σε εθνικό επίπεδο συχνά δίνουν προτεραιότητα στα προβλήματα των αστικών περιοχών. Η λύση είναι να διορθωθούν οι ανισορροπίες που ανακύπτουν λόγω της εγκατάλειψης των αγροτικών περιοχών. Αυτό απαιτεί τη διαθεσιμότητα δεδομένων που αποτυπώνουν τα διαφορετικά ζητούμενα που πρέπει να απαντηθούν και τις πολλαπλές παραλλαγές του δημογραφικού ζητήματος. Με βάση τις πληροφορίες αυτές και μετά την κατάλληλη κατηγοριοποίηση των προβλημάτων, μπορούν να ληφθούν αποτελεσματικότερα μέτρα. Τα μέτρα αυτά πρέπει να λαμβάνονται με γνώμονα την αποκατάσταση της ισορροπίας σε κάθε τόπο και να είναι ειδικά προσαρμοσμένα στις ανάγκες και τα προβλήματά του. Τούτο δε αφορά τόσο τις περιοχές με συρρίκνωση του πληθυσμού τους όσο και εκείνες που υπερβαίνουν τα όριά τους εξαιτίας του αντίθετου φαινομένου (δυσκολία εύρεσης κατοικίας, επιβάρυνση των δημόσιων υπηρεσιών, παράνομη μετανάστευση κ.λπ.).

8. Υπενθυμίζει ότι η εξεύρεση λύσεων στα δημογραφικά ζητήματα —ιδίως της μείωσης των ποσοστών γεννήσεων και του ενεργού πληθυσμού— απαιτεί ολοκληρωμένη και συστημική προσέγγιση και, εν προκειμένω, επισημαίνει επίσης τις πρόσφατες γνωμοδοτήσεις της ΕτΠ με θέμα τη δημογραφική εργαλειοθήκη ([1]) και τη νόμιμη μετανάστευση και την προσέλκυση ταλέντων στην ΕΕ ([2]).

9. Τονίζει ότι το δημογραφικό ζήτημα έχει αντίκτυπο στην ανταγωνιστικότητα και στην ανθεκτικότητα των τοπικών οικονομιών. Η γήρανση του πληθυσμού και η αποδημία επιστημόνων (ιδίως νέων) εμποδίζουν την ανανέωση των γενεών στα συστήματα παραγωγής λόγω των «τελμάτων ανάπτυξης ταλέντων», τα οποία αποτυπώνονται στην επιταχυνόμενη μείωση του ενεργού πληθυσμού και στο χαμηλό ποσοστό ειδικευμένων εργαζομένων. Το ζήτημα αυτό αποτελεί πηγή ανησυχίας στον πρωτογενή τομέα, ο οποίος αντιμετωπίζει ήδη προβλήματα λόγω της μειωμένης κοινωνικής του απήχησης.

10. Συνιστά, στο πλαίσιο της πολιτικής συνοχής, να ενσωματωθούν αποτελεσματικά οι περιβαλλοντικές πολιτικές στις πολιτικές για την καταπολέμηση της μείωσης του πληθυσμού, δεδομένου του αντικτύπου της τελευταίας σε περιβαλλοντικό επίπεδο. Επισημαίνει ότι η συρρίκνωση του πληθυσμού και η εγκατάλειψη των οικονομικών δραστηριοτήτων στις αγροτικές περιοχές προκαλούν απώλεια της γεωργικής βιοποικιλότητας και αλλαγές στο τοπίο. Αυτό ενέχει κινδύνους σε ένα πλαίσιο κλιματικής αλλαγής στο οποίο αυξάνεται η πιθανότητα εκδήλωσης φυσικών καταστροφών, όπως οι πυρκαγιές. Επισημαίνει, ως εκ τούτου, ότι οι στρατηγικές για την αναζωογόνηση των αγροτικών περιοχών και την πρόληψη της συρρίκνωσης του πληθυσμού θα πρέπει να επικεντρώνονται στο να καταστούν ελκυστικές οι βιώσιμες γεωργικές και δασοκομικές δραστηριότητες για τους νέους αγρότες και δασοκόμους. Στα παραπάνω περιλαμβάνονται η προώθηση ποικίλων, φιλικών προς τη φύση πρακτικών, όπως η αγροδασοπονία και η εγγυοφυσική δασοπονία.

11. Επισημαίνει ότι, όπως αναφέρεται στην έκθεση Letta, το δικαίωμα παραμονής πρέπει να ισχύει οπουδήποτε στην Ευρώπη. Ως εκ τούτου, αναγνωρίζοντας τις δημογραφικές δυσκολίες ορισμένων περιοχών, οι αρμόδιες αρχές θα πρέπει να διαθέτουν τα μέσα για να διευκολύνουν όσους αποφασίζουν να ζήσουν στις περιοχές αυτές —και ιδίως τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις— να αναπτυχθούν και να είναι ανταγωνιστικοί στην ενιαία αγορά της ΕΕ. Επιπλέον, όπως επισημαίνεται στην έκθεση Draghi, η ανταγωνιστικότητα και η επιτυχία του ευρωπαϊκού οικονομικού μοντέλου απαιτούν επαρκές εργατικό δυναμικό προσαρμοσμένο στην πράσινη και την ψηφιακή μετάβαση. Αυτό θα επιτευχθεί μόνο εάν πραγματοποιηθούν ισορροπημένες και δίκαιες επενδύσεις σε μέτρα για την εξεύρεση λύσεων στο δημογραφικό ζήτημα σε ολόκληρη την Ευρώπη.

12. Επισημαίνει την επείγουσα ανάγκη άσκησης ολοκληρωμένης αναπτυξιακής πολιτικής με σκοπό την υποστήριξη δυναμικών, συμπεριληπτικών και ανθεκτικών αγροτικών κοινοτήτων που ανταποκρίνονται στις τωρινές ανάγκες των σημερινών και αυτές των δυνητικών μελλοντικών κατοίκων τους, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που επιθυμούν να δημιουργήσουν οικογένεια. Επισημαίνει τον καίριας σημασίας ρόλο των γυναικών στη δημογραφική μετάβαση και την πολιτική συνοχής. Μια ευαίσθητη προς τα φύλα προσέγγιση καθιστά δυνατό να παρακαμφθεί η αντιφατικότητα της πολιτικής συνοχής όσον αφορά το φύλο, ευνοώντας μια εναλλακτική όπου οι γυναίκες θα τυγχάνουν ισότιμης αντιμετώπισης όσον αφορά τις ευκαιρίες, την ιδιότητα του πολίτη και τη συμμετοχή τους. Ομοίως επισημαίνει ότι η νόμιμη μετανάστευση και η αποτελεσματική ένταξη των μεταναστών συντείνουν στην άμβλυνση των πιέσεων στην αγορά εργασίας, καλύπτοντας τις ελλείψεις δεξιοτήτων και εργατικού δυναμικού και συμβάλλοντας στην οικονομική ανάπτυξη σε περιοχές με πληθυσμιακή συρρίκνωση.

([1]) Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής των Περιφερειών — Δημογραφική αλλαγή στην Ευρώπη: μια εργαλειοθήκη για δράση (ΕΕ C, C/2024/7062, 4.12.2024, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2024/7062/oj).

([2]) Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής των Περιφερειών με θέμα «Νόμιμη μετανάστευση: Προσέλκυση δεξιοτήτων και ταλέντων στην ΕΕ» (ΕΕ C 79 της 2.3.2023, σ. 59).

13. Επισημαίνει ότι πολλές παραμεθόριες περιοχές πλήττονται δυσανάλογα από τα δημογραφικά ζητήματα σε σύγκριση με τις κεντρικές περιφέρειες και τις πρωτεύουσες, και τονίζει ότι η διασυνοριακή συνεργασία, και ιδίως οι διασυνοριακές δημόσιες υπηρεσίες, μπορούν να βοηθήσουν τις παραμεθόριες περιοχές να παρέχουν καλύτερες υπηρεσίες στους κατοίκους τους και να βελτιώσουν σημαντικά την ποιότητα ζωής σε αυτές τις περιοχές, μετριάζοντας τις επιπτώσεις αυτών των δημογραφικών ζητημάτων. Ζητεί, ως εκ τούτου, να αυξηθούν οι επενδύσεις στο σκέλος διασυνοριακής συνεργασίας του Interreg βάσει της στρατηγικής για την αντιμετώπιση των δημογραφικών προκλήσεων στις περιφέρειες της ΕΕ. Τονίζει επίσης, στο πλαίσιο αυτό, τη σημασία της προώθησης της διαλειτουργικότητας.

14. Επισημαίνει ότι οι τεχνολογίες των πληροφοριών και των επικοινωνιών δημιουργούν πληθώρα ευκαιριών για τις περιοχές που βρίσκονται σε δημογραφική ύφεση, και ιδίως για τις αγροτικές περιοχές. Η τηλεργασία, η τηλεϊατρική, η ψηφιοποίηση ή η αυτοματοποίηση των διαδικασιών μπορούν να συμβάλουν στην ενίσχυση της ελκυστικότητας αυτών των περιοχών και στην αύξηση της ανταγωνιστικότητάς τους. Η προσέγγιση του «έξυπνου χωριού» διευκολύνει την υπέρβαση των φραγμών και την αξιοποίηση του δυναμικού, ενώ επίσης παρέχει ένα εργαλείο για τη συλλογή και την επεξεργασία δεδομένων το οποίο συμβάλλει στη διαχείριση και τη διευθέτηση των περιοχών αυτών. Η πολιτική συνοχής θα πρέπει να λειτουργεί ως καταλύτης για τις ευκαιρίες που προσφέρουν οι τεχνολογίες των πληροφοριών και των επικοινωνιών ως μετασχηματιστικό μέσο.

15. Τονίζει ότι η εξεύρεση λύσεων στο δημογραφικό ζήτημα απαιτεί την προώθηση της ενεργού ακρόασης και συμμετοχής όλων των ενδιαφερόμενων μερών, με αποτέλεσμα τη δημιουργία νέων πλαισίων πολυεπίπεδης διακυβέρνησης ικανών να διατηρήσουν, να ενδυναμώσουν και να ενισχύσουν τις τοπικές κοινότητες ως εγγύηση του μέλλοντος. Οι ομάδες τοπικής δράσης, μέσω προσεγγίσεων τοπικής ανάπτυξης με πρωτοβουλία των τοπικών κοινοτήτων, είναι καίριας σημασίας για τη διαδικασία, και τα προγράμματα LEADER αποτελούν επιτυχημένο παράδειγμα της εφαρμογής πρωτοβουλιών αυτού του είδους στις αγροτικές περιοχές για την εξεύρεση λύσεων στο δημογραφικό ζήτημα.

Η έννοια της περιφέρειας σε δημογραφική μετάβαση και η στρατηγική της αξία

16. Επισημαίνει ότι ο ορισμός των περιφερειών σε δημογραφική μετάβαση είναι υποχρεωτικός προκειμένου να ενσωματωθεί η δημογραφική προοπτική στην πολιτική συνοχής και στα μέσα της. Στο σημείο αυτό, υπενθυμίζεται ότι το άρθρο 174 της ΣΛΕΕ τονίζει ότι η ΕΕ ενισχύει την οικονομική, κοινωνική και εδαφική της συνοχή στις «περιοχές που πλήττονται από σοβαρά και μόνιμα φυσικά ή δημογραφικά προβλήματα». Σκοπός του ορισμού αυτού είναι να διευκολύνει την επικοινωνία και την ανταλλαγή σε επίπεδο ΕΕ σχετικά με τα κατάλληλα μέτρα για την εξεύρεση αποτελεσματικών λύσεων στο δημογραφικό ζήτημα. Δεν θα πρέπει να αντικαταστήσει τις κατηγορίες περιφερειών που χρησιμοποιούνται μέχρι σήμερα.

17. Τονίζει τη σημασία της προώθησης, στο τρέχον πλαίσιο της αξιολόγησης, μιας διαδικασίας προβληματισμού και σχεδιασμού-προγραμματισμού που θα επιτρέψει να επιτευχθεί και να ενσωματωθεί στην επόμενη περίοδο ένας κατάλληλος ορισμός της «περιφέρειας σε δημογραφική μετάβαση».

18. Προειδοποιεί ότι, για τον ορισμό των περιφερειών σε δημογραφική μετάβαση, θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη δείκτες διαφορετικοί από τους συνήθεις, συμπεριλαμβανομένων των πληθυσμιακών τάσεων και της πυκνότητας του πληθυσμού, της πληθυσμιακής διασποράς, των ποσοστών των ηλικιωμένων (άνω των 65 ετών) και των παιδιών (κάτω των 5 ετών), του υψόμετρου και της μέσης κλίσης του ανάγλυφου, ή της προσβασιμότητας σε βασικές υπηρεσίες, και συγκεκριμένα στην υγεία, την εκπαίδευση, την παιδική φροντίδα και τη φροντίδα ηλικιωμένων, τη βοήθεια στα άτομα με αναπηρία, την κοινωνική στέγαση, την αστυνομία ή τη δικαιοσύνη. Ο ορισμός που θα προκύψει πρέπει να συνοδεύεται από την κατηγοριοποίησή του ανάλογα με το επίπεδο υγείας και τη σοβαρότητα του δημογραφικού προβλήματος των περιφερειών.

19. Υπενθυμίζει ότι οι περιφέρειες σε δημογραφική μετάβαση συμβάλλουν στη στρατηγική αυτονομία της ΕΕ. Αποτελούν σημαντικούς χώρους για την αντιμετώπιση της ενεργειακής και της βιομηχανικής μετάβασης, καθώς και για τη διαφύλαξη οικοσυστημάτων που είναι θεμελιώδη για τη βιοποικιλότητα, την επισιτιστική μας αυτοδυναμία και ασφάλεια.

20. Σημειώνει τον αντίκτυπο του τρέχοντος γεωπολιτικού πλαισίου στην ήδη αρνητική δημογραφική κατάσταση ορισμένων περιφερειών της ΕΕ, όπως οι περιοχές των εξωτερικών συνόρων, και την επακόλουθη επιδείνωση των διαρθρωτικών ανισορροπιών. Στο πλαίσιο αυτό, η ισορροπημένη κατανομή του πληθυσμού σε ολόκληρη την επικράτεια αποτελεί σημαντική ασπίδα για την ασφάλεια και την άμυνα των συνόρων μας.

21. Υπενθυμίζει ότι το κύριο πρόταγμα της πολιτικής συνοχής είναι ότι κανένας τόπος και κανένας κάτοικος δεν πρέπει να μείνει στο περιθώριο κατά τις μεταβάσεις που συντελούνται στην Ευρώπη. Η ΕΕ με περιφέρειες δύο ταχυτήτων αποτελεί τον πυρήνα της «γεωγραφίας της δυσαρέσκειας» που υπονομεύει τους πυλώνες της ΕΕ. Η αποτελεσματική εφαρμογή της πολιτικής συνοχής θα τη μετατρέψει σε «γεωγραφία ευκαιριών» ([3]).

([3]) Rural Well-being : Geography of Opportunities | OECD iLibrary.

22. Υπενθυμίζει ότι οι παρεμβάσεις της πολιτικής συνοχής έχουν τη δυνατότητα ριζικών βιομηχανικών, περιβαλλοντικών και κοινωνικών μετασχηματισμών που υποστηρίζουν την επέκταση των βασικών και των πλανόδιων υπηρεσιών, καθώς και των υποδομών για τη διασφάλιση της ελκυστικότητας των περιοχών —αποχέτευση, βασική εκπαίδευση, συνδεσιμότητα και/ή υγεία— συμβάλλει στη συγκράτηση και την προσέλκυση πληθυσμού, ιδίως νέων και γυναικών.

Τοπική διάσταση της δημογραφικής αλλαγής

23. Τονίζει τη σημασία μιας ανά τόπο προσέγγισης από τη βάση προς την κορυφή για την εξεύρεση απαντήσεων στα δημογραφικά ζητήματα, υπογραμμίζοντας παράλληλα την ανάγκη να διασφαλιστεί επαρκής διοικητική ικανότητα για τους δήμους και τις διοικητικές οντότητες μικρότερου μεγέθους.

24. Επισημαίνει ότι η πορεία προς την πράσινη μετάβαση και την κλιματική ουδετερότητα προϋποθέτει την εξέταση της σημαντικότερης μετάβασης, της τοπικής, η οποία περιλαμβάνει ταυτόχρονα την πράσινη, την ψηφιακή και τη δημογραφική μετάβαση. Η τοπική μετάβαση θα πρέπει να αποσκοπεί στην καθιέρωση νέων τοπικών μοντέλων εκτός της λογικής των αστικών οικονομιών. Η αποκεντρωμένη και ισόρροπη ανάπτυξη, μέσω του χωροταξικού σχεδιασμού και του στρατηγικού (πολυεπίπεδου) τοπικού σχεδιασμού, εξασφαλίζει την καλύτερη εφαρμογή της πολιτικής συνοχής, εξουδετερώνοντας παράλληλα τη «γεωγραφία της δυσαρέσκειας» και τα «τέλματα τοπικής ανάπτυξης».

25. Τονίζει την ανάγκη να ενσωματωθεί κατάλληλη τοπική κλίμακα για την εξεύρεση απαντήσεων στα δημογραφικά ζητήματα, κάτω από το επίπεδο NUTS 3, δεδομένου ότι οι περιφέρειες κρύβουν εσωτερικές τοπικές ανισορροπίες που οφείλονται στον άνισο αντίκτυπο των δημογραφικών μεταβλητών. Συνιστά, ως εκ τούτου, να μην χαθεί η ευκαιρία που προσφέρει η τρέχουσα περίοδος για την ενσωμάτωση αυτής της προσέγγισης, η οποία θα επιτρέψει τον κατάλληλο ορισμό των περιοχών που χρειάζονται υποστήριξη για την εξεύρεση απαντήσεων στα δημογραφικά ζητήματα, καθώς και τον σχεδιασμό των υποστηρικτικών προγραμμάτων κατά τρόπο ώστε αυτά να εφαρμόζονται αποτελεσματικά σε τοπικό επίπεδο.

26. Επισημαίνει ότι η οριοθέτηση των λειτουργικών περιοχών αποτελεί ευκαιρία τόσο για την ακριβή γνώση του τρόπου με τον οποίο το δημογραφικό ζήτημα επηρεάζει τις περιφέρειες, με αποτέλεσμα τον καλύτερο προσδιορισμό και χαρακτηρισμό των περιφερειών που βρίσκονται σε δημογραφική μετάβαση, όσο και για τη δημιουργία ενός τοπικού πλαισίου κατάλληλου για την αποτελεσματική εφαρμογή των κονδυλίων της πολιτικής συνοχής.

27. Επισημαίνει ότι η οριοθέτηση των λειτουργικών περιοχών, ιδίως στις αγροτικές περιοχές, πρέπει να συνοδεύεται από ελάχιστα πρότυπα που θα ισχύουν για το σύνολο της ΕΕ, όσον αφορά τον πληθυσμό και τις βασικές υπηρεσίες οι οποίες πρέπει να παρέχονται, με εύλογους χρόνους μετακίνησης για τη διασφάλιση της προσβασιμότητάς τους με σκοπό τη μείωση των ανισοτήτων μεταξύ αστικών και αγροτικών περιοχών. Εν προκειμένω, η επικέντρωση σε έναν στρατηγικό χωροταξικό σχεδιασμό όπου θα λαμβάνει υπόψη τις προβλέψεις όσον αφορά τον πληθυσμό και θα είναι ορθολογικός όσον αφορά τη χρήση της γης, καθώς και τα μέτρα ανάκαμψης και αποκατάστασης, θα συμβάλει στην σύγκλιση των περιοχών που επιδιώκει η πολιτική συνοχής.

Μέσα αντιμετώπισης της δημογραφικής μετάβασης στις περιοχές που επηρεάζονται ιδιαίτερα

28. Παρατηρεί ότι, μολονότι σημαντικός αριθμός τομέων παρέμβασης της πολιτικής συνοχής μπορεί να συμβάλει στην εξεύρεση απαντήσεων στα δημογραφικά ζητήματα, η απουσία ειδικού συστήματος προσδιορισμού των επενδύσεων με δημογραφικό αντίκτυπο δυσχεραίνει την αξιολόγηση της συμβολής της. Επ' αυτού, προτείνει την ενσωμάτωση της δημογραφικής μετάβασης ως εγκάρσιου στόχου της πολιτικής συνοχής, πέραν των στόχων πολιτικής, και, όσον αφορά τις περιφέρειες που αντιμετωπίζουν ρητά τη δημογραφική αλλαγή ως πρωταρχικό στόχο στα προγράμματά τους, την παρακολούθησή της συμπληρωματικά προς την υφιστάμενη τοπική προσέγγιση με ειδική αξιολόγηση των επιπτώσεων των σχεδιαζόμενων παρεμβάσεων στη δημογραφική μετάβαση. Εν προκειμένω, είναι χρήσιμοι δείκτες όπως η πυκνότητα του πληθυσμού, ο δείκτης γήρανσης, το ποσοστό γεννήσεων, το ακαθάριστο ποσοστό μετανάστευσης, το ποσοστό του παιδικού πληθυσμού ή η προσβασιμότητα σε βασικές υπηρεσίες, καθώς και ειδικοί οικονομικοί και κοινωνικοί δείκτες (π.χ. ποσοστό απασχόλησης των νέων και πρόσβαση σε ψηφιακές υπηρεσίες) για την παρακολούθηση του αντικτύπου της πολιτικής συνοχής στις περιφέρειες που βρίσκονται σε δημογραφική μετάβαση.

29. Επισημαίνει ότι συχνά είναι δύσκολο για τις περιφέρειες να εντοπίσουν δυνατότητες χρηματοδότησης και διαθέσιμα μέσα και τονίζει την ανάγκη απλούστευσης της πρόσβασης σε αυτά και εστίασης σε ολοκληρωμένα και απλουστευμένα πλαίσια που καθιστούν δυνατή τη χρήση όλων των υφιστάμενων πόρων για την αντιμετώπιση της δημογραφικής μετάβασης.

30. Λαμβάνει υπόψη ότι οι ολοκληρωμένες εδαφικές επενδύσεις (ΟΕΕ), οι οποίες νοούνται ως μέσα που έχουν σχεδιαστεί για τη στήριξη ενός συνόλου δράσεων που είναι συστημικά ενσωματωμένες σε μια δεδομένη γεωγραφική περιοχή, αποτελούν αποτελεσματικό εργαλείο για την αξιοποίηση του δυναμικού της πολιτικής συνοχής κατά την εξεύρεση απαντήσεων στο δημογραφικό ζήτημα. Η εφαρμογή των ΟΕΕ σε επίπεδο λειτουργικών περιοχών, μέσω της κατάρτισης ολοκληρωμένων τοπικών στρατηγικών, αποτελεί εξαιρετική ευκαιρία για την προώθηση πολιτικών με γνώμονα κάθε τόπο ικανών να μειώσουν τις χωρικές ανισορροπίες, με παράλληλη προώθηση ισορροπημένων τοπικών μοντέλων που βασίζονται στην κοινωνική, οικονομική, ψηφιακή και περιβαλλοντική βιωσιμότητα. Τονίζει ότι οι ΟΕΕ έχουν πράγματι αποδειχθεί επιτυχείς σε πολλές περιφέρειες, ενώ σε άλλες σπανίως χρησιμοποιούνται.

31. Τονίζει την ανάγκη ειδικής χρηματοδότησης για την αντιμετώπιση της δημογραφικής μετάβασης και την προσαρμογή σε αυτήν, καθώς και για συμπλήρωση των δημόσιων πηγών χρηματοδότησης με ιδιωτικά κονδύλια, προκειμένου να επιτευχθεί το πολλαπλασιαστικό αποτέλεσμα που απαιτείται λόγω της σοβαρότητας του δημογραφικού ζητήματος, καθώς και την ανάγκη για συμπράξεις δημόσιου-ιδιωτικού τομέα για την ανάπτυξη τοπικών υποδομών, με παράλληλη προώθηση της μακροπρόθεσμης βιωσιμότητας των εν λόγω πρωτοβουλιών. Είναι επίσης αναγκαίο να ευθυγραμμιστεί η διαθέσιμη χρηματοδότηση με τις επενδυτικές ανάγκες σε βασικές δημόσιες υπηρεσίες, όπως η υγεία, η εκπαίδευση, η στέγαση, οι υπηρεσίες φροντίδας, καθώς και με την ψηφιοποίηση που απαιτείται για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και της ελκυστικότητας των περιοχών που βρίσκονται σε δημογραφική μετάβαση.

32. Υπενθυμίζει ότι οι ισχύουσες κατευθυντήριες γραμμές για τις κρατικές ενισχύσεις περιφερειακού χαρακτήρα περιέχουν ήδη τη δυνατότητα αύξησης των ορίων ενίσχυσης, καθώς και τη χορήγηση ενισχύσεων λειτουργίας. Το τεράστιο ζήτημα που θέτει το δημογραφική πρόβλημα απαιτεί να ευθυγραμμιστούν οι παρεκκλίσεις αυτές με το άρθρο 174 της ΣΛΕΕ και να αντιμετωπιστούν οι διάφορες πτυχές που επηρεάζουν το δημογραφικό, δηλαδή όχι μόνο η χαμηλή πυκνότητα του πληθυσμού αλλά και η «υπεργήρανση», για παράδειγμα.

33. Επισημαίνει ότι μια ευκαιρία για να βοηθηθούν οι πλέον ευάλωτες περιοχές θα μπορούσε να είναι να εξομοιωθούν οι περιοχές που παρουσιάζουν σοβαρή δημογραφική συρρίκνωση με τις εξόχως απόκεντρες περιοχές όσον αφορά τις προβλέψεις για τις κρατικές ενισχύσεις που προορίζονται για τις τελευταίες. Ομοίως, οι χάρτες ενισχύσεων περιφερειακού χαρακτήρα θα πρέπει να αποτυπώνουν δεόντως τις δημογραφικές προκλήσεις κάτω από το επίπεδο NUTS 3. Οι περιοχές με σοβαρά και μόνιμα δημογραφικά προβλήματα θα πρέπει να αναγνωρίζονται τουλάχιστον ως προκαθορισμένες περιοχές «γ» βάσει του άρθρου 107 παράγραφος 3 της ΣΛΕΕ. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θα πρέπει επίσης να εξετάσει το ενδεχόμενο αύξησης του ποσού της ενίσχυσης κατά 5 % ως συμπληρωματικό μέτρο για να βοηθήσει τις επιχειρήσεις που επενδύουν σε αυτές τις περιοχές.

34. Υπενθυμίζει τη σημασία, μέσω της πολιτικής συνοχής, εντοπισμού των προτεραιοτήτων που έχουν τον αποτελεσματικότερο αντίκτυπο στην αντιμετώπιση της δημογραφικής μετάβασης. Θα ήταν σκόπιμο να καταδειχθεί η προσήλωση στο δημογραφικό ζήτημα με την αύξηση των ποσοστών συγχρηματοδότησης σε ορισμένες περιοχές. Στο πλαίσιο αυτό, και σύμφωνα με τον ευρωπαϊκό πυλώνα κοινωνικών δικαιωμάτων, οι προγραμματισμένες παρεμβάσεις για την εφαρμογή της ευρωπαϊκής εγγύησης για τα παιδιά αποτελούν προφανές παράδειγμα.

35. Υπενθυμίζει ότι η φορολογία, κυρίως μέσω φορολογικών ελαφρύνσεων ή απαλλαγών στοχευμένων σε συγκεκριμένες καταστάσεις, μπορεί να αποτελέσει πολύ σημαντικό μέσο διόρθωσης της συρρίκνωσης του πληθυσμού ορισμένων περιοχών χάρη στην αντιστάθμιση των δυσκολιών πρόσβασης σε αγαθά και υπηρεσίες που αντιμετωπίζει ο πληθυσμός αυτός.

36. Επισημαίνει ότι οι περιφέρειες σε δημογραφική μετάβαση χρειάζονται πρωτοβουλίες για την εξεύρεση λύσεων στο ζήτημα αυτό. Ως εκ τούτου, ο σχεδιασμός και η δημιουργία ανοικτών χώρων δεδομένων είναι ζωτικής σημασίας για την κατάρτιση προγνωστικών μοντέλων βασισμένων στην τεχνητή νοημοσύνη. Τα μοντέλα αυτά θα επιτρέψουν την ανάπτυξη ενός συστήματος λήψης αποφάσεων βασισμένου σε αξιόπιστα δεδομένα και προβλέψεις, προς όφελος του χωροταξικού σχεδιασμού και του στρατηγικού σχεδιασμού οι οποίοι είναι ικανοί να καταστήσουν την πολιτική συνοχής αποτελεσματικότερη για την εξεύρεση απαντήσεων στο δημογραφικό ζήτημα.

37. Τονίζει ότι είναι αναγκαίο να ενισχυθεί η ευαισθητοποίηση σχετικά με το πρόβλημα και ότι υπάρχουν αποδεδειγμένα αποτελεσματικοί τρόποι συντονισμού των συστημάτων σύμπραξης και συνεργασίας μεταξύ των περιφερειών που διευκολύνουν την ανταλλαγή βέλτιστων πρακτικών. Προτείνει, ως εκ τούτου, τη δημιουργία μιας πλατφόρμας / ενός παρατηρητηρίου των περιφερειών σε δημογραφική μετάβαση, με την υποστήριξη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, που θα λειτουργεί ως βήμα συζήτησης μεταξύ ομοτίμων και ως κινητήρια δύναμη για τη λήψη μέτρων όπως αυτά που αναφέρονται στις προηγούμενες παραγράφους.

38. Αναγνωρίζει ότι, μολονότι στα μέσα της πολιτικής συνοχής αναπτύσσονται ήδη δράσεις που συμβάλλουν στην αντιμετώπιση της δημογραφικής μετάβασης, πρέπει να ληφθούν φιλόδοξα, ολοκληρωμένα, ευέλικτα και απλουστευμένα μέτρα, τα οποία δεν θα επιβαρύνουν τη διοικητική ικανότητα ούτε θα περιορίζουν τη διαχείριση της χρηματοδότησης, δεδομένης της σοβαρότητας του προβλήματος που αντιμετωπίζουμε.

Βρυξέλλες, 20 Νοεμβρίου 2024.

Ο Πρόεδρος
της Ευρωπαϊκής Επιτροπής των Περιφερειών
Vasco ALVES CORDEIRO